

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ГРАФІКИ: ПОЛІАСПЕКТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

З позицій системної парадигми, яка передбачає виокремлення трьох аспектів розуміння криміналістичної графіки (вид практичної діяльності, галузь науки, навчальна дисципліна), сформульовано відповідні блоки специфічних пріоритетних завдань.

Ключові слова: криміналістична графіка, завдання, графічне документування, додаток до протоколу слідчої дії.

Постановка проблеми. Наукова спільнота схильна констатувати відставання криміналістичної теорії та практики від сучасних потреб протидії злочинності. Швидке старіння знань, існуючих методик, технічного оснащення криміналістичної діяльності в умовах стрімкого розвитку технологій, зростання рівня професіоналізації злочинної діяльності потребує періодичного переосмислення фундаментальних засад і на цьому ґрунті оптимізації процесу розслідування суспільно-небезпечних діянь. У цьому контексті зростає роль досліджень інтегративних зв'язків криміналістики з іншими науками. Враховуючи сказане, очевидно не викликати сумніву актуальність дослідження коадаптації криміналістики і феномена графіки у сфері кримінального судочинства.

Стан дослідження. Вивчення комплексу літературних джерел дозволяє формулювати висновки про відсутність належного концептуального оформлення криміналістичної графіки (далі – КГ), що безумовно впливає на ефективність застосування її методик та технологій у практичній діяльності ОВС. Як правило, тематика КГ обмежується короткими ремарками стосовно статусу або фрагментарним описом рекомендацій щодо оформлення графічних додатків до протоколів слідчих дій. Йдеться, зокрема, про навчальні посібники за редакцією Н. Клименко, О. Комахи, Ю. Корнєєва; монографій В. Алексейчук, З. Гулкевича, А. Запотоцького, Є. Коваленка, С. Лук'янчикова, Д. Савицького; дисертаційних досліджень І. Бацька, В. Бірюкова, А. Гагаловської, К. Чаплинського та ін. Безумовно, вказані праці мають важливе значення, проте не можуть достатньою мірою методологічно забезпечити практику графічного документування криміналістичної інформації.

Метою публікації є висвітлення завдань КГ з позицій системної парадигми, яка передбачає співіснування трьох аспектів розуміння КГ: а) це вид практичної діяльності; б) це галузь науки; в) це навчальна дисципліна.

Виклад основних положень. Сутність КГ як *практичної діяльності* полягає у цілеспрямованій, науково обґрунтованій діяльності суб'єктів кримінального процесу, уповноважених здійснювати документування перебігу та результатів слідчих дій, що спрямована на перетворення інформації про злочин та його учасників у графічне зображення (план, схему) за допомогою знаково-символічних засобів, оформлення у вигляді додатків до протоколів слідчих дій та використання при прийнятті процесуальних рішень.

Цілком слушно дослідники зазначають про те, що частина криміналістичної інформації (у тому числі представленої у графічній формі – *О.М.*) увійде до обсягу доказів, інша частина у процесі доказування використовуватися не буде і не матиме процесуального характеру, однак і вона має істотне значення [1, с. 70].

Отже, основними завданнями КГ як практичної діяльності є:

- виявлення проблемних аспектів реалізації теоретичних положень КГ у практичній діяльності слідчих органів;
- перетворення (кодування, декодування) інформації про злочин у графічне зображення за допомогою графічної мови (системи стандартних умовних позначень, геометричних примітивів, пояснювальних підписів тощо);
- оформлення графічних зображень денотату (реальності місця події, яке підлягає семіотичному заміщенню) у вигляді додатків до протоколів слідчих дій з метою їх подальшого використання в ході розкриття та розслідування злочинів;
- матеріально-технічне та організаційно-тактичне забезпечення здійснення графічного документування криміналістичної інформації на місці події;
- внесення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері провадження та документування слідчих дій;
- ініціювання розробки нових та вдосконалення існуючих методик виконання графічних побудов, правил оформлення графічних додатків до протоколів слідчих дій;
- встановлення ефективності, продуктивності застосування топографічного, архітектурного, комп'ютерного, репродуктивного, інших видів креслення у практиці розслідування злочинів;

– впровадження передового закордонного досвіду пристосування феномена графіки до механізму реалізації цілей кримінального судочинства;

– впровадження у практику документування криміналістичної інформації інноваційних технологій.

КГ як *галузь наукового знання*, безумовно, має специфічні завдання, які впливають із сутності та призначення наукового мислення. Чимало сучасних правників стверджують існування негативної тенденції у криміналістиці «безпредметного теоретизування», публікації праць, які не мають ані наукової цінності, ані новизни, носять потенційно описовий характер [1, с. 71; 2, с. 9; 3, с. 52; 4, с. 195]. Очевидним є порушення методологічного принципу єдності теорії та предметно-практичної діяльності. Проте, важливо зауважити, що у такому потоці ідей, теорій, концепцій можна виявити теоретичні положення, які іманентною метою мають сприяння підвищення продуктивності й ефективності практичної діяльності [5, с. 40]. У кінцевому рахунку це і є визначальне завдання КГ як науки, що конкретизується в таких напрямках:

– вивчення потреб практики розкриття та розслідування злочинів, оптимізації процесу розслідування шляхом поглибленого вивчення змісту та спрямованості, фундаментальних засад графічного документування криміналістичної діяльності;

– наукове обґрунтування доцільності, ефективності, продуктивності використання потенційних можливостей КГ у практиці розслідування злочинів;

– з'ясування історичних витоків адаптації графічних методів фіксації інформації у сфері криміналістичної діяльності;

– концептуальне оформлення теорії та методології криміналістичної графіки (поняття, завдання, функції, класифікації, система, принципи, методи тощо);

– розробка понятійно-категоріального апарату КГ, інтеграція графічної мови у сферу кримінально-процесуальної та криміналістичної діяльності;

– формування спеціалізованих методик криміналістичного топографічного, архітектурного, комп'ютерного, репродукційного, інших видів креслення;

– узагальнення вимог до графічних додатків до протоколів слідчих дій;

– узагальнення, вивчення, розробка шляхів мінімізації типових помилок виконання графічних побудов, застосування умовних позна-

чень, експлікації та процесуального оформлення графічних додатків до протоколів слідчих дій;

– видавництво наукових праць (статей, монографій, дисертацій), довідкової та методичної літератури, словників, практичних посібників з метою забезпечення наукового супроводу процесу графічного документування, надання допомоги практичним працівникам безпосередньо при провадженні слідчих дій, а також для поширення інформації про результати останніх досліджень у сфері КГ;

– ініціювання експериментальних програм, апробації пілотних проектів, вдосконалення існуючих та обґрунтування впровадження нових методик графічного документування криміналістичної інформації;

– внесення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері провадження та документування слідчих дій;

– аналіз вітчизняного та закордонного досвіду щодо шляхів підвищення ефективності виконання креслень та оформлення графічних додатків до протоколів слідчих дій;

– аналіз вітчизняного та закордонного досвіду щодо використання новітніх інформаційних технологій при виготовленні графічних документів у ході кримінального провадження.

КГ як *окрема навчальна дисципліна* не фігурує у навчальному процесі, проте є складовою частиною курсів криміналістичного профілю. Елементи КГ вивчаються на заняттях, присвячених тематиці криміналістичної техніки, тактики проведення слідчого огляду, складання процесуальних документів. Нерідко досвідчені працівники констатують незграбність, неграмотність складених графічних додатків до протоколів слідчих дій, відсутність елементарних навиків графічної діяльності, невміння молодих спеціалістів застосовувати здобуті знання у практичній діяльності [3, с. 317; 6, с. 27]. З огляду на це є підстави більш ґрунтовно підійти до проблеми криміналістичної графічної освіти, першочерговими завданнями якої є:

– обґрунтування та розробка методологічних, теоретичних засад процесу графічної підготовки майбутніх фахівців ОВС;

– вивчення сутності, особливостей, закономірностей педагогічного процесу в контексті здобуття знань, умінь та навиків відображення інформації про злочин у графічне зображення;

– розробка дидактично-методичного забезпечення криміналістичної графічної підготовки;

– створення умов для успішного засвоєння знань у сфері графічного документування криміналістичної інформації (про сутність фе-

номена графічної діяльності, можливості його використання у кримінальному процесі; про умовності та спрощення, які лежать в основі графічних креслень; про нормативно-правові вимоги до процесуального оформлення графічних матеріалів тощо);

– створення умов для успішного здобуття умінь та навиків у сфері графічного документування криміналістичної інформації (кодування/декодування криміналістично значимої інформації у графічні зображення; виконання графічних побудов, відображення просторових властивостей об'єктів; оформлення додатків до протоколів слідчих дій; організації діяльності на місці події, визначення межі денотату, вибір суттєвих об'єктів, що потребують графічної фіксації тощо).

– виявлення та обґрунтування умов успішного застосування працівниками правоохоронної системи у практичній діяльності здобутих знань, умінь та навиків у сфері графічного документування криміналістичної інформації;

– визначення шляхів вдосконалення організаційних форм навчально-виховної роботи, способів контролю, оцінки рівнів підготовленості курсантів (студентів, слухачів);

– прогнозування розвитку педагогічного процесу залежно від перспектив розвитку криміналістичної науки і потреб практики розкриття, розслідування злочинів;

– пошук шляхів, прийомів, способів активізації пізнавальної діяльності курсантів (студентів, слухачів), мотивації майбутніх суб'єктів кримінального процесу застосовувати графічне документування криміналістичної інформації у практиці розслідування злочинів;

– вивчення закономірностей, мети, змісту, методики самоосвіти, самовдосконалення курсантів (студентів, слухачів);

– вивчення і критичне осмислення педагогічної спадщини, на ґрунті якої здійснювалась графічна підготовка працівників ОВС;

– впровадження у систему графічної підготовки новітніх технологій.

Зазначені завдання сформульовані з урахуванням завдань педагогіки вищої школи, визначених В.Л. Ортинським, методики графічної підготовки, обґрунтованої Г.О. Райковською, а також концепту криміналістичної освіти А.В. Іщенка, І.О. Ієрусалимова, Ж.В. Удовенка [1, с. 72; 7, с. 15–16; 8, с. 29].

Проведене дослідження дає підстави формулювати такі **висновки**: по-перше, КГ – це цілісний інститут криміналістичної науки і практики, покликаний забезпечувати ефективне графічне документування інформації про злочин з метою подальшого використання при

прийнятті процесуальних рішень; по-друге, різносторонній підхід до розуміння сутності КГ обумовлює виділення трьох аспектів її функціонування (практична діяльність, галузь науки, навчальна дисципліна) і відповідно формування специфічних блоків пріоритетних завдань; по-третє, КГ потребує ґрунтовних фундаментальних і прикладних досліджень з метою забезпечення оптимізації процесу розслідування. У кримінальному процесі КГ має значний діапазон застосування, пріоритетними напрямками якого є: формування суб'єктивного портрета особи (рисованого портрета, фоторобота); креслення планів, схем, карт, інших графічних додатків до протоколів процесуальних дій для фіксації інформації про злочин; демонстрація стимульного матеріалу (фотозображень, планів, схем тощо) для актуалізації ідеальних слідів у пам'яті учасників кримінального процесу; застосування геоінформаційних технологій в ході розслідування злочинів (використання баз даних, які дають змогу визначати де і в якому місці перебувають об'єкти криміналістичного обліку) [9, с. 131; 10, с. 299]. Перспективи подальших розвідок вбачаються у докладному вивченні проблемних аспектів реалізації цих потенційних можливостей феномена графіки у сфері кримінального судочинства.

1. Іщенко А.В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: навч. посіб. / А.В. Іщенко, І.О. Терусалимов, Ж.В. Удовенко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.

2. Строков І.В. Правові та моральні засади застосування криміналістичних засобів / І.В. Строков. – К.: РВЦ НАВС України, 2003. – 325 с.

3. Карпов Н.С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності / Н.С. Карпов. – К.: КНУВС, 2007. – 522 с.

4. Шевчук В.М. Методологія криміналістики: дискусії, «новації», перспективи / В.М. Шевчук // Питання боротьби зі злочинністю. – 2009. – Вип. 18. – С. 193–202.

5. Селіванов В. Проблеми методологічної обґрунтованості вітчизняного правознавства та юридичної практики / В. Селіванов // Право України. – 1998. – № 12. – С. 34–43.

6. Чаплинський К.О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду / К.О. Чаплинський // Криміналістичний вісник. – 2011. – № 1 (15). – С. 22–29.

7. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

8. Райковська Г.О. Методика формування графічних знань в системі інформаційних технологій / Г.О. Райковська. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 324 с.

9. Затенацький Д.В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації) / Д.В. Затенацький; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2010 – 160 с.

10. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2009. – 664 с.

Дуфенюк О.М. Задачи криминалистической графики: полиаспектное исследование

С позиции системной парадигмы, которая предусматривает выделение трех аспектов понимания криминалистической графики (вид практической деятельности, отрасль науки, учебная дисциплина), сформулированы соответствующие блоки специфических приоритетных задач.

Ключевые слова: криминалистическая графика, задачи, графическое документирование, приложение к протоколу следственного действия.

Dufenyuk O.M. The tasks of forensic graphics: poliaspect studying

From the standpoint of system paradigm, which involves separation of the three aspects of understanding of forensic graphics (type of practice, a branch of science, subject matter), the relevant units of specific priorities have been formulated.

Key words: forensic graphics, tasks, graphic documentation, application to the report of investigation.

Стаття надійшла 2 жовтня 2012 р.

УДК 343.13

О.В. Керевич

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ФІКСУВАННЯ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Досліджено поняття «технічні засоби фіксування», особливості їх використання у кримінальному провадженні, проаналізовано підходи до визначення цього поняття та перспективи використання за новим КПК України.

Ключові слова: технічні засоби фіксування; кримінальний процесуальний кодекс; науково-технічне забезпечення; судове провадження; фотозйомка, відеозапис.